

9. Cattell R.B., Eber H.W., Tatsuoka M.M. *Handbook for sixteen personality factor Questionnaire (16 PF)*. Champaign, Illinois Institute for Personality and Ability Testing. – 1970. – 413 p.
10. Wilson P. *Stereotype and status: Librarians in the United States*. – Westport, London: Greenwood Press, 1982. – X, 225 p.

Надійшла до редколегії 15.05.2000 р.

УДК 65.011.56+017+711.5.57(477.54)

В.В. ЩАБЕЛЬНИК

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КОНВЕРСІЇ КАТАЛОГІВ ВУЗІВСЬКИХ БІБЛІОТЕК ХАРКОВА

Розглядається можливість створення зведеного каталога, що відбиватиме фонди бібліотек харківських вузів

На межі століть вплив нових інформаційних технологій стає відчутним для всіх сфер людської діяльності. Настає час нових інформаційних комунікацій і в інтересах суспільства необхідно, щоб бібліотеки увійшли до їх системи. Це є визначальним фактором впровадження комп'ютерної техніки на всі напрями бібліотечної діяльності.

Перед українськими фахівцями постає необхідність автоматизації бібліотечно-бібліографічних процесів, що зумовлено потребою в якісному бібліотечному та інформаційному обслуговуванні населення, а також прагненням увійти до світового інформаційного простору. Головним завданням автоматизації українських бібліотек є конверсія традиційних карткових каталогів. Практичний досвід зарубіжних бібліотек свідчить, що саме каталоги у машиночитаній формі є основою автоматизації як на рівні окремої бібліотеки, так і в національному масштабі, оскільки їх існування та якість – запорука успішного функціонування інших елементів інформаційно-бібліотечної системи. Найкращі бібліотеки світу забезпечили собі місце провідних інформаційних центрів передусім завдяки електронним каталогам, які надають багатоаспектний пошук необхідної інформації, а також високу оперативність та якість обслуговування читачів. [2].

Незважаючи на складне економічне становище, яке склалося в Україні, відбувається процес конверсії традиційного бібліотечного каталога, тобто розробка та впровадження комплексу технічних засобів, програмного та лінгвістичного забезпечення електронних каталогів.

Активну участь у цьому процесі беруть вузівські бібліотеки, оскільки

вони обслуговують зацікавлені в інформації групи читачів і мають підготовлених викладачів, інженерних працівників, які допомагають бібліотекарям. Понад 30 бібліотек вищих навчальних закладів м. Харкова вже розпочали конверсію своїх каталогів в електронну форму.

Більшість бібліотек харківських вузів робить перші кроки на шляху впровадження нових інформаційних технологій, що не викликає змін в бібліотечному обслуговуванні. І це буде тривати до тих пір, доки електронні каталоги не замінять карткові. Останнім часом бібліотеки, які здійснюють автоматизовану обробку документів чи планують її впровадження найближчим часом, передбачають певну мету:

- створення електронного каталога, який матиме важливе значення як механізм розкриття та реклами фонду;
- підвищення продуктивності та ефективності праці співробітників бібліотеки та читачів;
- підвищення якості інформаційної продукції та послуг;
- усунення одноманітних, трудомістких операцій.

Електронний каталог - нова та перспективна форма каталога. Він частково полегшує роботу читача з пошуковою системою бібліотеки. Станіонарні форми обслуговування читачів перестають бути єдиними, виникає можливість обслуговування користувачів, які знаходяться в різних місцях.

Як свідчить досвід вузівських бібліотек м. Харкова, найважливішим і найвідповідальнішим є вибір програмного забезпечення, вирішення проблеми його лінгвістичного забезпечення, організаційних і технологічних проблем [3].

Нині вибір програмного забезпечення в бібліотеках України гальмує відсутність доступного бібліотекам аналізу існуючих програм та обґрунтованих рекомендацій щодо їх вибору. Спеціалісти визначили основні вимоги до бібліотечних пакетів прикладних програм:

- простота користування, доступність засобів створення нових та експлуатації існуючих БД;
- можливість підтримувати необмежену кількість БД з різною структурою;
- досконалі методи пошуку;
- компактність у зберіганні інформації;
- можливість взаємодії з міжнародними стандартами та зведеними каталогами, інформаційно-бібліотечними мережами;
- адаптація до умов конкретної бібліотеки;
- захист інформації від збоїв в електромережі [5].

Вузівські бібліотеки можуть вибрати оптимальне програмне забезпечення, загальне для бібліотек при створенні автоматизованої бібліотечної

мережі. Нині вузівські бібліотеки користуються різноманітним програмним забезпеченням. Найрозповсюдженіші - пакети прикладних програм CDC\ISIS, MARK, LIBER. На нашу думку, найбільш вдалою є система прикладних програм CDC\ISIS. Крім того, цю систему можна поєднати з більшістю ППП, які застосовуються нині вузівськими бібліотеками м. Харкова. Це спеціально сконструйований засіб створення, ведення та розвитку інформаційно-пошукових систем. Система має справу з текстовими та структурними даними, за допомогою спеціальних застосувань надає можливість працювати з зображеннями, повними текстами, забезпечує віддалений доступ та роботу в її глобальних мережах (Internet, Oracle, Informix).

Система CDS\ISIS забезпечує:

- створення та ведення великих за обсягом документних БД;
- використання можливостей індексації документів;
- здійснення оперативного пошук в БД по точках доступу;
- під час сеансу легко переходити до БД та змінювати мову діалогу;
- оперативно змінювати чи закривати форму виходу та ін.

Таким чином, нині CDS\ISIS є діючим засобом розвитку міжнародної кооперації бібліотек, тому що система ПП є найоптимальнішою при використанні вузівськими бібліотеками м. Харкова.

Пошук в електронних каталогах може здійснюватися за різними ознаками. Єдиними ознаками пошуку для всіх є автор та назва документа. Інші ознаки в каталогах різних бібліотек істотно відрізняються. В багатьох каталогах можна вести пошук за вихідними даними, ISBN, назвами серій, у деяких - за прізвищем редактора, мовою публікації, часом надходження.

Більшість бібліотек вважають за необхідне забезпечити пошук документа за змістом, тому в бібліографічні записи вводять класифікаційні індекси УДК та ББК. Достатньо поширена в електронних каталогах ППМ предметних рубрик та ключових слів. Таке різноманіття зумовлене, на наш погляд, різним лінгвістичним забезпеченням, яке використовують вузівські бібліотеки м. Харкова.

Лінгвістичне забезпечення повинно вирішувати подвійну проблему: забезпечувати точність і повноту бібліографічного пошуку, взаємозв'язок окремих пошукових систем між собою, можливість створення зведених електронних каталогів, інформаційно-пошукових мереж. Але поки що бібліотеки вузів прагнуть вирішити першу з цих проблем, а створення інформаційно-пошукових мереж вважають другорядною.

Бібліотеки створюють електронні каталоги як основу локальної автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи і орієнтуються передусім на потреби бібліотечних фондів та запити своїх читачів.

Другий етап - це створення автоматизованих бібліотечних мереж, які б

об'єднували бібліотеки за ознаками території.

Лінгвістичне забезпечення локальних мереж бібліотечних та інформаційних центрів має включати систему рубрикаторів, таблиці документальних класифікацій в автоматизованих варіантах, словники-довідники.

Щоб електронні каталоги виправдали своє створення, їх необхідно об'єднати в зведений каталог або в інформаційно-пошуковій мережі.

В Україні проблема створення автоматизованої інформаційно-бібліотечної системи, яка б забезпечувала інтеграцію інформаційно-бібліотечних ресурсів країни, а також органічне входження в світові інформаційно-бібліотечні мережі, вирішується дуже повільно.

Однією з головних причин, що перешкоджають вирішенню цієї проблеми, є відсутність державних стандартів на надання інформації. Наявність стандартів визначає сумісність у мережі каталога окремих бібліотек та висуває вимоги до програмного забезпечення. На рівні локальних автоматизованих бібліотечних систем стандарти необхідні для однозначного розуміння всіма користувачами бібліографічних змістів у БД та для обміну даних. Нині в Україні такі стандарти відсутні.

При автоматизації бібліотек, об'єднанні відомостей про їх фонди в єдину мережу найбільше значення мають стандарти формату передачі даних на магнітних носіях.

Нині вузівські бібліотеки користуються загальносоюзними стандартами для обміну бібліографічними записами в базах даних. Необхідно максимально прискорити розробку лінгвістичного забезпечення, придатного для використання усіма бібліотеками. Це означає, що слід надати бібліотекам машинозчитувані варіанти таблиць ББК та УДК. Як свідчить практика, ефективні в електронному каталозі ІПМ предметних рубрик та ключових слів. На жаль, через відсутність предметних каталогів каталогізатори багатьох наших бібліотек не володіють методикою предметизації, що зумовлює недоліки при предметизації документів для електронних таблиць. Крім того, цей процес значно суб'єктивніший, залежить від умов існування конкретного каталога, що зумовлює неузгодженість у прийнятті рішень, відсутність необхідної у зведеному каталозі уніфікації. Отже, потрібні рубрикатори, словники предметних рубрик, які видані централізовано. Застосування мови ключових слів у електронних каталогах передбачає не лише вміння виявити та формулювати ці ключові слова, а й наявність необхідних тезаурусів, які також здебільшого відсутні і які слід розробляти.

В умовах відсутності рішення на державному рівні цих проблем, вузівські бібліотеки м. Харкова прагнуть виробити рішення щодо прийнятого формату бібліографічних описів з урахуванням діючих державних і міжнародних стандартів бібліографічного опису, точки доступу, лінгвістичного

забезпечення в загальному.

Передбачається створення Харківської науково-освітньої мережі. Здійснюються роботи по об'єднанню в єдиний інформаційний простір науково-освітніх установ м. Харкова з наданням доступу до сервісних служб Інтернету [6]. З цією метою на базі вузла Інтернет ХДПУ створюється міська науково-освітня мережа. Вже функціонує перша черга ланка мережі, що об'єднує три вузи Харкова: Харківський державний політехнічний університет, Харківську державну академію культури та Харківський державний автодорожний технічний університет. На стадії підключення до мережі ще кілька установ, зокрема Харківський державний педагогічний університет, Харківська державна академія міського господарства, Харківський науково-дослідний інститут медичної радіології та ін. Абонентам мережі наданий повний спектр послуг Інтернету.

Не менш важливою є проблема створення інформаційно-бібліотечної мережі, яка об'єднує бібліотеки вузів та інші навчальні заклади м. Харкова. Нині ведеться робота по створенню зведеного каталога п'яти вузівських бібліотек м. Харкова, до якого в подальшому зможуть приєднатися і бібліотеки інших вищих навчальних закладів міста.

Таким чином, аналіз конверсії традиційних каталогів у електронну форму в бібліотеках харківських вузів свідчить, що цей процес серйозно гальмує відсутність єдиних перевірених практикою шляхів конверсії каталогів, єдиного програмного забезпечення, кваліфікованої методичної допомоги, єдиного лінгвістичного забезпечення та державних стандартів стосовно надання інформації. Незважаючи на це, більшість бібліотек вже мають БД, що містять відомості про надходження профільної літератури про праці викладачів вузів тощо. Майже всі використовують UNIMARK, подаючи бібліографічні записи, інформаційно-пошукові мови (ББК, УДК, мову предметних рубрик).

Це сприятиме створенню зведеного електронного каталога, який би об'єднував усі вузівські бібліотеки м. Харкова, розробці та підготовці автоматизованої інформаційно-бібліотечної мережі, що забезпечує інтеграцію бібліотечних фондів країни з метою максимального задоволення інформаційних потреб установ та громадян, а також органічне включення до європейської та світової інформаційно-бібліотечної системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Информационная система библиотеки вуза / В.М. Бондарев, Д.С. Брславец, Т.Б. Грищенко и др. // Актуальні питання впровадження інформаційних технологій у документально-комунікаційній сфері: Програма третього Міжнар. семінару, 11-13 верес. 1996 р. - Х., 1996. - С. 72-73.*

2. Палажченко Г.Г. Впровадження електронного каталога як умова підвищення ефективності обслуговування читачів // Удосконалення системи обслуговування читачів наукової бібліотеки. - К., 1993. - С. 41-42.
3. Фоменко И.Н., Крюкова Т.С., Асаенко И.Н. Автоматизированные библиотечные сети // Науч.-техн. б-ки. - 1995. - № 1. - С. 12-14.
4. Фоменко И.Н., Крюкова Т.С., Асаенко И.Н. Разработка и внедрение автоматизированной интегрированной библиотечной информационной системы // Актуальні питання впровадження інформаційних технологій у документально-комунікаційній сфері: Програма третього Міжнар. семінару, 11-13 верес. 1996 р. - Х., 1996. - С. 46-47.
5. Шрайберг Я.Л., Воройский Т.С. Автоматизированные библиотечно-информационные системы России: состояние, выбор, внедрение, развитие. - М.: Либерия, 1996. - С. 462.
6. Щетинин В.П. Создание харьковской научно-образовательной компьютерной сети // Актуальні питання впровадження інформаційних технологій у документно-комунікаційній сфері: Програма третього Міжнар. семінару, 11-13 верес. 1996 р. - Х., 1996. - С. 11-12.
7. Електронний каталог университета / ХИРЭ; В.М. Бондарев, Т.Б. Грищенко, С.Н. Зиновьева, Д.Ю. Ларина. - Х., 1997. - 4 с.

Надійшла до редколегії 15.05.2000 р.

УДК 027.8(09)

Л.П. СЕМЕНЕНКО

БІБЛІОТЕКА ХДАК: ПОГЛЯД ІЗ СЬОГОДЕННЯ

Розглядаються основні етапи становлення та розвитку бібліотеки Харківської державної академії культури. Аналізуються сучасні проблеми і перспективи розвитку вузівської бібліотеки

Нині високопрофесійна постановка бібліотечної галузі в Україні є головним чинником відтворення духовного та інтелектуального потенціалу нації.

Більше семи десятиліть гостинно розчиняє перед читачами двері бібліотека Харківської державної академії культури. Хоча документи свідчать, що бібліотека Харківського державного бібліотечного інституту відновила свою роботу 10 липня 1947 року [8, с. 37] (обслуговування читачів з серпня